

реалізації ідей практико-орієнтованого навчання в системі вищої юридичної освіти в цій країні.

До 2010 року в білоруському законодавстві використовувався лише термін «громадська приймальня», але на практиці широко застосовували поняття «юридична клініка». Постановою Міністерства юстиції Республіки Білорусь № 98 від 12.11.2010 року «Про деякі питання правової просвіти» було визначено статус юридичних клінік при університетах як суб'єктів з правової освіти та консультування громадян. Так, згідно п. 1.14 цієї Постанови особи, які ведуть прийом громадян в юридичних клініках, створених на базі установ освіти, здійснюють під керівництвом викладачів цих установ правове інформування та консультування громадян, що не є професійною діяльністю з надання юридичної допомоги, в ході надання консультацій з правових питань в усній формі малозабезпеченим громадянам, інвалідам та учасникам Великої Вітчизняної війни, дітям-сиротам, одиноким матерям, членам багатодітних сімей, учням та іншим категоріям громадян; проведення профілактичної роботи з попередження правопорушень (виступи з правових питань в організаціях та колективах та ін.)

Таким чином, вивчення підходів до організації роботи юридичних клінік та їх правового регулювання в Республіці Білорусь є актуальним з огляду на можливість запозичення та подальшого використання набутого досвіду в діяльності юридичних клінік при вищих навчальних закладах України юридичного профілю.

*Пуняк В. Р.,
студентка,*

Національний університет «Одеська юридична академія»

СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД, ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ЗАСАД ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ У СВІТІ

Загальна декларація прав людини встановлює загальне положення в цій області: «Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом» (ст. 8).

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права йде далі і вказує зобов'язання держав, що беруть участь у Пакті: «А)

забезпечити будь-якій особі, права і свободи якої, визнані в цьому Пакті, порушені, ефективний засіб правового захисту, навіть якщо це порушення було скоєно особами, які діяли в офіційній якості; б) розвивати можливості судового захисту» (ст. 2).

Забезпечення судового захисту або доступу до правосуддя має конструктивний сенс тільки тоді, коли орган правосуддя дійсно здатний ефективно відновити порушене право. У зв'язку з цим міжнародне співтовариство виробило і закріпило в нормах міжнародного права обов'язкові форми судової процедури, іменовані основоположними гарантіями, які задовольняють уявленням про справедливий судовий розгляд. Основоположні процесуальні гарантії вироблялися, перш за все, стосовно розгляду питань, пов'язаних з позбавленням або обмеженням волі, але були поширені, в принципі, на всі питання, що стосуються порушення громадянських прав і свобод. Проте найбільш розгорнуті і деталізовані положення стосуються до процедури розгляду у кримінальних справах. Загальна декларація прав людини у статті 10 формулює процесуальні гарантії в найзагальнішому вигляді: «Кожна людина, для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом».

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права конкретизує цю загальну формулювання: «Всі особи рівні перед судами і трибуналами. Кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, або при визначенні його прав і обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону» (п. 1 ст. 1914).

Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод кардинально не відрізняється від Пакту в частині, що встановлює процедурні гарантії: «Кожен має право при визначенні його цивільних прав та обов'язків або при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону» (п. 1 ст. 6). Таким чином, належне здійснення правосуддя має передбачати два аспекти

ти: інституційний (незалежність і неупередженість суду) і процедурний (справедливий характер розгляду справи).

Для дотримання цих зобов'язань держави – учасниці Конвенції повинні створити й забезпечити функціонування інституційних інфраструктур, необхідних для належного здійснення правосуддя, а також прийняти закони, що гарантують безсторонній і справедливий характер самого судового розгляду. Хоча стаття 6 зв'язана зі структурою даної держави, а значить, побічно – з конституційними принципами, що виходять за рамки захисту прав особистості, тим не менше вона охороняє права індивіда, який є суб'єктом судового розгляду в якості однієї зі сторін.

Мета даної статті, на думку Європейської комісії, в «закріплення гарантій щодо порядку врегулювання позовів або спорів, які стосуються юридичних прав і обов'язків» («цивільного характеру»), а також кримінального звинувачення. Вказана стаття торкається прав тих, кого засуджують за злочин, іншим чином позбавляють волі або чиї «цивільні права та обов'язки» змінюють і кому загрожують такі заходи. Таким чином, її головний предмет – порядок здійснення цих дій і справедливість відповідних процедур.

Європейська комісія та Європейський суд тлумачать цю статтю настільки широко на тій підставі, що гарантовані права мають основне значення для функціонування демократії.

«У демократичному суспільстві, за змістом Конвенції, право на справедливий відправлення правосуддя займає настільки значне місце, що обмежувальне тлумачення пункту 1 статті 6 не відповідало б цілі і задачі цього положення».

Висновок про те, що зловживання урядовою політикою можна реально обмежити, направивши її здійснення в русло чітких неупереджених процедур, що дозволяють зацікавленим особам бути заслуханими, – одне з найстаріших досягнень юридичної думки, закріплене ще у Великій хартії вольностей 1215. Загальне право розробило концепцію справедливої процедури в рамках «природного правосуддя», згідно з якою суди та інші офіційні та напівофіційні органи приймають рішення, тільки повідомивши зацікавлені сторони і давши їм можливість висловитися і тільки тоді, коли самі судді вільні від всякого стороннього пристрасі. Майже скрізь, де діють «писані» конституції, вимога про справедливі процедури має конституційний статус. У США 5-а і 14-а поправки до Конституції забороняють урядам позбавляти «кого-небудь життя, волі

або майна без законного судового розгляду»; їх трактують, перш за все, як вимога дотримуватися справедливої та неупередженої процедури. Крім цієї загальної гарантії, Конституція США закріплює деякі конкретні процесуальні права, особливо для обвинувачених у злочинах. Аналогічним чином Канадська хартія прав і свобод у розділі 7 гарантує «право на життя, свободу та особисту недоторканність і право не позбавлятися їх, крім як відповідно до принципів фундаментального правосуддя».

На момент введення в дію Хартії слова «фундаментальне правосуддя» розуміли як синонім ідеї загального права про «природному правосудді», яке, як вже зазначалося, саме по собі є процесуальним поняттям. Подібно Конституції США, вона також оформила цю загальну вимогу у вигляді конкретних процесуальних норм, що застосовуються до обвинувачуваних у злочинах.

Міжнародний пакт і Європейська конвенція розроблені з цієї ж моделі. Спочатку вони наказують, щоб кожен, кому загрожує осуд за злочин, мав право на «справедливий розгляд», а потім конкретизують деякі аспекти цього права для обвинувачених у кримінальних правопорушеннях.

Отже, право на справедливий суд є однією з основних та основоположних засад фундаментального правосуддя, що робить можливим формування демократичного суспільства та закріплення принципу верховенства права у сучасних державах.

*Тупікіна Т. С.,
студентка,*

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД В МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ НОРМ

Забезпечення судового захисту або доступу до правосуддя має конструктивний сенс тільки тоді, коли орган правосуддя дійсно здатний ефективно відновити порушене право. У зв'язку з цим міжнародне співтовариство виробило і закріпило в нормах міжнародного права обов'язкові форми судової процедури, іменовані основоположними гарантіями, які задовольняють уявленням про справедливий судовий розгляд.